

OSMANLI
İLMİYESİNDE
İSTİHDAM ve KARİYER
(XVII. YÜZYIL)

Cihan KILIÇ

© Copyright 2019

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-605-258-758-4

Kitap Adı

Osmanlı İlimyesinde İstihdam ve Kariyer (XVII. Yüzyıl)

Yazar

Cihan KILIÇ

Yayın Koordinatörü

Yasin Dilmen

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

25465

Baskı ve Cilt

Sonçağ Matbaacılık

Bisac Code

REL102000

DOI

10.37609/akya.1377

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖZGEÇMİŞ

Cihan KILIÇ, 01.01.1982 tarihinde Gümüşhane/Kelkit'te doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Ankara'da tamamladı. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği bölümünden 2004 yılında tezsiz yüksek lisans derecesi ile mezun oldu. Aynı yıl tarih öğretmeni olarak Milli Eğitim Bakanlığında işe ve Gazi Eğitim Enstitüsü'nde yüksek lisansa başladı. Yüksek lisans programını "Enderun Mektebi Örneğinde Günümüz Üstün Yetenekli Çocukların Eğitiminin Değerlendirilmesi" adlı teziyle tamamladı. 2017 yılında Ankara Yıldırım Beyazid Üniversitesi Tarih Doktora Programını "XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı İlimiye Teşkilatı'nda İstihdam ve Hareket (Anadolu Kadıaskerliği Örneği)" tezi ile tamamladı. 2013 yılından itibaren Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi'nde Daire Başkanlığı ve Genel Sekreter Yardımcılığı dahil çeşitli idari görevlerde bulundu. 2018 yılından itibaren aynı üniversitenin İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü İslam Tarihi anabilim dalında Dr. Öğretim Üyesi olarak göreve başladı. Halen Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi'ndeki görevine devam etmektedir. Evli ve üç çocuk sahibidir.

İÇİNDEKİLER

Semboller ve Kısaltmalar.....	xi
Giriş.....	1

BÖLÜM I

1. Osmanlı İlmîye Teşkilatı	19
1.1. Osmanlı Devleti'nde İlmîye Mesleği	19
1.1.1. İlmîye Mesleğinin Teşekkül ve Gelişimi	19
1.1.2. İlmîye Mesleğinin İmtiyazları	20
1.1.3. Osmanlı Devleti'nde Kaza ve Kadılık.....	22
1.2. İlmîye Teşkilatını Oluşturan Ulemâ.....	25
1.2.1. Şeyhülislâm.....	28
1.2.2. Kadıasker	31
1.2.3. Nakîbüleşrâf.....	35
1.2.4. Padişah Hocaları	36
1.2.5. Hekimbaşı.....	36
1.2.6. Müneccimbaşı	37
1.3. Osmanlı İlmîye Teşkilatının Kaynağı Olarak Örgün Osmanlı Eğitim Sistemi	38
1.3.1. Sıbyan Mektebi.....	38
1.3.2. Medrese ve Eğitim	39

BÖLÜM II

Osmanlı İlmîye Sistemine Giriş Usulü	
Mülazemet Sistemi.....	45
2.1. Mülazemet Kavramı Tanımı ve Kapsamı	45
2.2. Mülazemet Sistemini Ortaya Çıkaran Unsurlar	47
2.3. XVII. Yüzyılın İkinci Yarısı Osmanlı Mülazemet Sistemi	48
2.3.1. Rûznâmçelere Göre Mülâzım Olanların Sayısı.....	50
2.3.2. İlmîyeye Girişte Mülâzım Yollarının Oranları.....	50

2.3.3. İlmiye Sınıfına Kabul ve Mülazemet Yolları.....	53
2.3.3.1. Teşriften Mülazemet	54
2.3.3.2. Muıdlikten Mülazemet.....	58
2.3.3.3. Fetva Eminliğinden Mülazemet.....	62
2.3.3.4. Tezkirecilikten Mülazemet	62
2.3.3.5. Müstakillen Mülazemet	63
2.3.3.6. Fevtten (Vefattan) Dolayı Mülâzım Verenler.....	64

BÖLÜM III

3. İlmiye Sınıfının Kariyer Sistemi	67
3.1. Tevkit.....	67
3.2. Müddet-i Örfiyye.....	74
3.3. Zaman-ı İnfisâl	79
3.4. Âsitâne	88
3.5. İlmiye Mesleğinde Çeşitlilik.....	95
3.6. İlmiye Mensuplarının Görevden Ayrılış Şekilleri	99
3.6.1. Müddetin Sona Ermesi	102
3.6.2. Beratsız Olma Durumu (Bi-Berât)	102
3.6.3. Fevt (Ölüm) Nedeniyle Görevin Sona Ermesi	105
3.6.4. Bâ-Fermân-ı ‘Âli (Fermanla Görevden Alma).....	106
3.6.5. Başka Kazaya Nakil.....	107
3.6.6. Feragat	107

BÖLÜM IV

4. İlmiye Sınıfının Kariyer Basamakları.....	109
4.1. Kadılıklar	109
4.1.1. 40 Akçe ile Atama Yapılan Kazalar	116
4.1.2. 45 Akçe ile Atama Yapılan Kazalar	116
4.1.3. 50 Akçe ile Atama Yapılan Kazalar.....	117
4.1.4. 60 Akçe ile Atama Yapılan Kazalar	118
4.1.5. 70 Akçe ile Atama Yapılan Kazalar	119
4.1.6. 80 Akçe ile Atama Yapılan Kazalar.....	120
4.1.7. 100 Akçe ile Atama Yapılan Kazalar.....	122

4.1.8. 130 Akçe ile Atama Yapılan Kazalar.....	124
4.1.9. 150 Akçe ile Atama Yapılan Kazalar.....	126
4.1.10. 200 Akçe ile Atama Yapılan Kazalar.....	130
4.1.11. 300 Akçe ile Atama Yapılan Kazalar.....	132
4.1.12. 400 Akçe ile Atama Yapılan Kazalar.....	134
4.1.13. 450 Akçe ile Atama Yapılan Kazalar.....	135
4.1.14. 499 Akçe ile Atama Yapılan Kazalar.....	135
4.2. Medreseler	136
4.2.1. 20 Akçe ile Atama Yapılan Medreseler.....	139
4.2.2. 25 Akçe ile Atama Yapılan Medreseler.....	142
4.2.3. 30 Akçe İle Atama Yapılan Medreseler	146
4.2.4. 40 Akçe İle Atama Yapılan Medreseler	150
4.2.5. 50 Akçe ile Atama Yapılan Medreseler.....	155
4.2.6. 60 Akçe İle Atama Yapılan Medreseler	156
4.3. Mansıpta Hareketlilik.....	156
4.3.1. Kadıların İlmiye Mesleğinde Hareketliliği	157
4.3.2. Müderrislerin İlmiye Mesleğinde Hareketliliği	171
4.4. Mekanda Hareketlilik.....	177
4.4.1. Kadıasker Daireleri Arasında Hareket	177
4.4.1.1. Rumeli Medreselerinden Anadolu Kazalarına Hareket.....	178
4.4.1.2 Rumeli Medreselerinden Anadolu Medreselerine Hareket....	178
4.4.2. Anadolu İçerisinde Mekanda Hareket	180
4.4.2.1. Kadıların Mekanda Hareketliliği.....	180
4.4.2.2. Müderrislerin Mekanda Hareketliliği.....	185
4.5. Grup İçi Hareketlilik	191
4.5.1. Müderrislikten Kadılığa Hareket	192
4.5.2. Kadılıktan Müderrisliğe Hareket	198
Sonuç.....	199
Referanslar.....	205
Ekler	213
Index	275
Belgeler	303

ÖNSÖZ

Devletlerin kurulmasında kılıç en önemli rolü oynasa da ayakta kalmaları kalem ile mümkün olmuştur. Kılıcı kalemle desteklemeyen devletler tarih sahnesinden kısa sürede çekilmiştir. Bu sebeple kalıcı olmak ve medeniyet inşa etmek isteyen devletler ilim ehline özel bir önem vermiş ve onlara gerekli şartları sağlamaya çalışmışlardır. Osmanlı Devleti de bu düşünce ile kuruluşunun ilk yıllarından itibaren ilim ehline özel bir önem vermiştir. Kendinden önceki ilim mirasını alarak kendine has bazı uygulamalar ile devletin seyfiye ve kalemiye ile birlikte üçüncü sacayağı olarak ilmiye sınıfını teşekkül ettirmiştir.

Osmanlı Devleti, kendisinin ihtiyaç duyduğu nitelikli insanı yetiştiren kurumlara özel bir önem vermiş onların teşkilatlanmasını en detaylı şekilde gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu itibarla devletin ihtiyaç duyduğu eğitim, hukuk ve idareci kadrosunu yetiştiren ve devlet içerisinde istihdam eden ilmiye sınıfının teşkilatlanmasına özel bir önem vermiştir. Fatih dönemine kadar kendinden önceki İslam devletlerinin mirasını kullanan devlet, bu dönemden itibaren kendi ihtiyaçlarına göre teşkilatlanmasını hızlandırmış ve Kanuni döneminde klasik şekline kavuşmuştur.

Osmanlı kurumları içerisinde ilmiye sınıfı her ne kadar geleneklerine en bağlı ve yıkılış dönemine kadar kendine has özellikleri korumayı başarabilmişse de değişen şartlara uyum gösterebilmek adına dönem dönem teşkilatlanmasında değişikliklere gitmiştir. Yaklaşık altı yüzyıl devam eden devletin belki de en önemli özelliklerinden birisi değişen şartlara göre sistemini revize edebilmesi olmuştur. Bu bağlamda ilmiye teşkilatının bu değişikliği ne derecede gerçekleştirdiğini anlayabilmek için dönemsel, derinlemesine çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma Ankara Yıldırım Bayezid Üniversitesi Tarih Bölümünde 2011-2017 yılları arasında hazırladığım “XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı İlmiye Teşkilatı'nda İstihdam Ve Hareket (Anadolu Kadıaskerliği Örneği)” adlı doktora tezimin gözden geçirilmiş ancak genel kurgusuna dokunulmamış biçimidir.

Çalışmanın ana konusunu Osmanlı ilmiye teşkilatının önemli kaynaklarından olan rûznâmçe verileri oluşturmaktadır. Bu kaynaklardan Anadolu Kadıaskerliği tarafından XVII. yüzyılın ikinci yarısında tutulan kayıtların tümü araştırmaya konu edilmiştir. Böylece ilmiye teşkilatına giriş aşamasından itibaren teşkilat içe-

risindeki hareketlilik, ele alınan dönem süresince aydınlatılmaya çalışılmıştır. Bu araştırma süresince pek çok kişinin desteğini gördüğümü belirtmek isterim. Özellikle araştırma süresince desteğini esirgemeyen, tıkağım noktalarda yol gösteren Tez Danışmanım Prof. Dr. H.Mustafa ERAVCI hocama; desteğini her daim hissettiğim ve geri dönüşleriyle çalışmamın şekillenmesinde önemli paya sahip olan Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR hocama; her aşamada maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, her satırını okuyarak kıymetli fikirlerini paylaşan Doç. Dr. Şahban YILDIRIMER hocama teşekkürü bir borç olarak addederim. Araştırma safhasında Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü ve İstanbul Müftülüğü Meşihât Arşivi'ndeki belgelere ulaşmamda yardımcı olan ayrıca elde ettiğim belgeleri okumamda bilgisini cömertçe sunan dostum Vahap SAYIN ile Vakıflar Genel Müdürlüğü personelinden değerli dostum Hasan DEMİRTAŞ'a müteşekkirim.

Kendilerine ayırmam gereken zamandan çaldığım eşim Aysel'e ve "benim babamın hiç bitmeyen dersi var" diyen kızlarım Beyza, Zehra ve Fatıma'ya bilhassa borçlu olduğumu ifade etmek isterim.

Cihan KILIÇ

Aralık 2019

SEMBOLLER ve KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
AKR	Anadolu Kadıaskerliği Rûznâmçesi
AÜDTCF	Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
bkz	Bakınız
c.	Cilt
Çev.	Çeviren
DİA	Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ed.	Editör
Haz.	Hazırlayan
İA	İslam Ansiklopedisi
İÜEF	İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi
MA	Meşihât Arşivi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
NOK	Nuruosmaniye Kütüphanesi
nr.	Numara
ö.	Ölüm Tarihi
s.	Sayfa
S.	Sayı
SBF	Siyasal Bilimler Fakültesi
TTK	Türk Tarih Kurumu
VGMA	Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi
Vr.	Varak
Yay.	Yayınları

REFERANSLAR

1. Arşiv Kaynakları

1.1. İstanbul Müftülüğü Bâb-ı Meşihat Şeyhülislâmlık Arşivi

Anadolu Kadıaskerliği Rûznâmçe Defterleri: 435/1, 436/2, 437/3, 438/4, 439/5 440/6, 441/7, 442/8, 443/9, 444/10, 445/11

1.2. Nuruosmaniye Kütüphanesi

Anadolu Kadıaskerliği Rûznâmçe Defterleri Eski kayıt: 5193/9, 5193/10, 5193/11, 5193/12, 5193/13

Anadolu Kadıaskerliği Rûznâmçe Defterleri Yeni kayıt: 4569/9, 4569/10, 4569/11, 4569/12, 4569/13

1.3. Vakıflar Arşivi

Defter No: 090 Sıra No: 119 sahife no: 110

Defter No: 577 Sıra No: 21 sahife no: 28

Defter No: 580 Sıra No: 171 sahife no: 329

Defter No: 581/2 Sıra No: 343 sahife no: 343

Defter No: 581/2 Sıra No: 282 sahife no: 280

Defter No: 582/1 Sıra No: 110 sahife no: 163

Defter No: 584 Sıra No: 145 sahife no: 71

Defter No: 590 Sıra No: 176 sahife no: 196

Defter No: 590 Sıra No: 174 sahife no: 191

Defter No: 590 Sıra No: 161 sahife no: 150

Defter No: 591 Sıra No: 182 sahife no: 181

Defter No: 591 Sıra No: 188 sahife no: 191

Defter No: 593 Sıra No: 82 sahife no: 89

Defter No: 595 Sıra No: 96 sahife no: 93

2. Kaynak Eserler

Abdurrahmân Abdî Paşa Kanunnâmesi, haz. H. Ahmed Arslantürk, Okur Kitaplığı Yay., İstanbul 2012.

Anonim Osmanlı Tarihi (1099-1116 / 1688-1704), haz. Abdülkadir Özcan, TTK, Ankara 2000.

Âşık Paşazâde, Tevârih-i Âl-i Osmân (Osmanoğullarının Tarihi), haz. Kemal Yavuz, M.A. Yekta Saraç, Gökkuşbu Yay., İstanbul, 2007.

Âşıkpaşaoğlu Tarihi, Atsız, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1992.

Defterdar Sarı Mehmed Paşa, Devlet Adamlarına Öğütler, haz. Hüseyin Ragıp Uğural, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. İstanbul 1987.

Gelibolulu Mustafa Âlî, Mevâ'idü'n-Nefâis Fi-Kavâ'di'l-Mecâlis, haz. Mehmed Şeker, TTK, Ankara 1997.

_____, Nasîhatu's-Selâtin, haz. Kasım Ertaş, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.

_____, Kühü'l-Ahbâr, c.II, Fatih Sultan Mehmed Devri 1451-1481, Haz. M. Hüdayi Şentürk, TTK, Ankara 2003.

- _____, Teşrifatname, haz. Esra Keskinlınç Akdaş, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009.
- Hezârfen Hüseyin Efendi, Telhîsü'l-Beyan Fî Kavânîn-i Âl-i Osmân, Haz. Sevim İlgürel, TTK, Ankara 1998.
- Hırzû'l-Mülûk, Osmanlı Devlet Teşkilâtına Dair Kaynaklar, haz. Yaşar Yücel, TTK, Ankara 1988.
- Kanûnname-i Âl-i Osman, Hazırlayan, Abdulkadir Özcan, Kitabevi, İstanbul 2003.
- Katip Çelebi, Mîzanü'l-Hakk fî İhtiyari'l-Ahakk, haz. Orhan Şaik Gökyay, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1980.
- Kitâbu Mesâlihî'l-Müslimin ve Menâfi'î'l-Mü'minîn, Osmanlı Devlet Teşkilâtına Dair Kaynaklar, haz. Yaşar Yücel, TTK, Ankara 1988.
- Kitâb-ı Müstetâb, Osmanlı Devlet Teşkilâtına Dair Kaynaklar, haz. Yaşar Yücel, TTK, Ankara 1988.
- Koçi Bey Risalesi, Haz. Zuhuri Danışman, Türk Kültürü Kaynak Eserleri Dizisi, MEB, Ankara 1972.
- Koçi Bey Risalesi (Eski ve Yeni harflerle), haz. Yılmaz Kurt, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.
- I.Selim Kânûnâmesi (1512-1520) ve XVI. Yüzyılın İkinci Yarısının Bazı Kanunları, Haz. Selami Pulaha, Yaşar Yücel, TTK, Ankara 1994.
- Taşköprülüzade, eş-Şakâiku'n-Numaniyye fî Ulemî'd-Devleti'l-Osmâniyye, Çeviren Muharrem Tan, İz Yayıncılık, İstanbul 2007.
- Mustafa Nuri Paşa, Netâyicü'l Vukû'ât I-IV, Yayına Hazırlayan Yılmaz Kurt, Birleşik Yayınevi, Ankara 2008.
- Naimâ Tarihi, c.3. Çev. Zuhuri Danışman, Bahar Matbaası, İstanbul 1968.
- Nev'izâde Atâî, Hadaiku'l-Hakaik fî Tekmiletî's-Şakaik, Neşre Hazırlayan: Abdülkadir Özcan, Çağrı Yayınları, İstanbul 1989.
- Selânikî Mustafa Efendi, Tarih-i Selânikî, Haz. Mehmed İpşirli, TTK, Ankara 1999.
- Şeyhi Mehmed Efendi, Vekayîü'l-Fudalâ, Neşre Hazırlayan: Abdülkadir Özcan, Çağrı Yayınları, İstanbul 1989.
- Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi, Ma' rûzât, haz.Pehlül Düzenli, Klasik Yay., İstanbul 2013.
- 3. Araştırma Eserler**
- AKDAĞ, Mustafa, "Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar", AÜDTCF Dergisi, c.XIII, Sayı: 1-2, Ankara 1955.
- _____, Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014.
- _____, "Medreseli İşyanları" İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası 1-4, 1949, s.361-387.
- AKGÜNDÜZ, Ahmed, Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, c.VII. Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1994.
- AKGÜNDÜZ, Hasan, Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi (Amaç, Yapı, İşleyiş), Ulusal Yayınları, İstanbul 1997.
- AKGÜNDÜZ, Murad, XIX. Asır Başlarına Kadar Osmanlı Devleti'nde Şeyhu'l-İslamlık, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1999.
- _____, Osmanlı Medreseleri, Beyan Yayınları, İstanbul 2012.
- AKPINAR, Cemil, "Hekimbaşı", DİA. c.17. İstanbul 1998, s.160-161.
- AKSOY, Hasan, "Dursun Fakih" DİA, c.10. 1994, s.7-8.
- ALAN, Ercan, Kadiasker Rûznâmçelerine göre XVII. yüzyılda Rumeli'de Kadılık Müessesesi, Basılmamış Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2015.

- _____, "934 (1528) Tarihli Bir Belgeye Göre Rumeli'de Kadılık Müessesesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c.9, Sayı 46, Ekim 2016, s.168-177.
- ARI, M.Salih; "Osmanlılar'da Şeyhülislâmlık Müessesesi", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.1, Sayı.1, Van 1994, s.170-178.
- ARIK, Feda Şamil, "Osmanlılarda Kadılık Müessesesi", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 8. Ankara 1997, s.1-71.
- ATAR, Fahrettin, "Kadı", *DİA*, c.24. İstanbul 2001, s.66-69.
- _____, "Kazâ", *DİA*, c.25. Ankara 2002, s.113-114.
- ATAY, Hüseyin; "Medreselerin Gerilemesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.24, S.1, 1981 Ankara, s.15-56.
- _____; *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*, Dergah Yay., İstanbul 1983.
- ATİK, Kayhan, "XVII. Yüzyıl Osmanlı Aydınlarına Göre İlmiye Teşkilâtındaki Çözölmeye İlişkin Tespit ve Teklifler", *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S.14, Ankara 2000.
- AYHÜN ÖZBEK, Zeynep, 1-2 Nolu Mülâzemet Defteri (Tahlil Değerlendirme), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006 İstanbul.
- AYDEMİR, Abdullah, Ebussuûd Efendi, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1989.
- AYDÜZ, Salim, Osmanlı Devleti'nde Müneccimbaşılık ve Müneccimbaşılar, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1993
- _____, "Osmanlı Devletinde Müneccimbaşılık", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, Yay. haz. F.Günergün, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1995, s.159-207.
- _____, "Müneccimbaşı", *DİA*, İstanbul 2006, s.2-5.
- BALTACI, Câhid; *Kâdî-asker Rûznâmçelerinin Tarihi ve Kültürel Ehemmiyeti*, İslam Medeniyeti Mecmuası, İstanbul 1974, s.55- 101.
- _____, *XV-XVI. Asırlar Osmanlı Medreseleri*, İrfan Matbaası, İstanbul 1976.
- _____, "Arpalık", *DİA*, c.3. İstanbul 1991, s.392
- BAŞOL, Samettin, DÜZBAKAR Ömer; 17. yüzyılda Bursa'da Eğitim-Öğretim Hizmetlerine Yönelik Vakıflar, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, XXII(1), Bursa 2009, s.1-14.
- BAYKARA Tuncer, "Kaza", *DİA*, c.25. Ankara 2002, s.119-120.
- BAYRAKTAR, Mehmed. "Dâvûd-i Kayseri" *DİA*, c.9. İstanbul 1994, s.32-35.
- BİLGE, Mustafa; "İlk Osmanlı Medreseleri", İÜEF Yay., İstanbul 1984.
- BİLGİN, Vejdi, *Fakih ve Toplum Osmanlı'da Sosyal Yapı ve Fıkıh*, İz yayıncılık, İstanbul 2003.
- BAYEZİD, Yasemin, *Osmanlı İlmiye Tarikinde İstihdam ve Hareket: Rumeli Kadıaskerliği Ruznâmleri Üzerine Bir Tahlil Denemesi (XVI. yüzyıl)*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009 Ankara.
- _____, *Osmanlı İlmiye Bürokrasisinde Şeyhülislâmlığın Değişen Rolü ve Mülâzemet Sistemi (XVI-XVIII. yüzyıllar)*, *Belleten*, c.LXXII, sayı. 267, s.423-442. Ankara 2009.
- _____, *Osmanlı İlmiye Bürokrasisinde Merkez-Çevre İletişimine Dair Sorunlar (XVI. yüzyıl)*, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, c.XXIX, sayı 47, Ankara 2010.
- _____, *Osmanlı İlmiye Mesleğinde İstihdam (XVI yüzyıl)*, TTK, 2014 Ankara.
- _____, *XVI. yüzyıl Osmanlı İlmiye Kânûnnâmeleri ve Medrese Eğitimi*, *Belleten*, c.LXXVIII, sayı. 283. Ankara 2014.
- BOZKURT, Nebi, "Medrese", *DİA*, c.28, İstanbul 2001, s.323-327.

- BUZPINAR, Şit Tufan, “Nakîbüleşraf”, DİA. C.32, İstanbul 2006, s.322-324.
- ÇADIRCI, Musa, “Tanzimat’ın İlanı Sıralarında Osmanlı İmparatorluğunda Kadılık Kurumu ve 1838 Tarihli “Tarîk-i İlmiyye’ye Dâir Ceza Kânunnamesi”, AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, c.XIV, Ankara 1983, s.139-161.
- ÇAKIR, Coşkun, Osmanlı Medeniyeti Siyaset, İktisat Sanat, Klasik Yayınları, İstanbul 2005.
- ÇINAR, Hüseyin, Antep Şehrine XVIII. yüzyılda Kurulan Medreseler ve Vakıfları, Cumhuriyetin 75. Yılına Armağan, Ed. Yusuf Küçükdağ, Gaziantep 1999, s.173-186.
- DEMİRTAŞ, Zülfü, “Osmanlı’da Sıbyan Mektepleri ve İlköğretimin Örgütlenmesi”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, c.1, sayı 1, Elazığ 2007, s.174-183.
- DEMİRALP, Yekta, Erken Dönem Osmanlı Medreseleri (1300-1500), Basılmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1997.
- DEMİRCİ, Osman, Osmanlı Medreselerinde Kelam Öğretimi, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2012.
- DEVELLİOĞLU, Ferit; Osmanlıca-Türkçe Sözlük, Aydın Kitabevi, Ankara 2000.
- DONAT, Yavuz, KALAYCIOĞULLARI, İnan, “XVII. Yüzyıl Başlarında Osmanlılar’da Astronomi ve Kâtip Çelebi’nin Astronomi Anlayışı”, Doğumunun 400. Yıl Dönümünde Kâtip Çelebi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2009, s.310-320.
- DURHAN, İbrahim, Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilatındaki Gelişmeler, Erzurum Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, c. XII, Sayı:3-4, 2008, s.55-111.
- DÜZDAĞ, Ertuğrul, Kanuni Devri Şeyhülislâm Ebussuud Efendi Fetvaları, Kapı Yayınları, İstanbul 2012.
- DÜZENLİ, Pehlül, Osmanlı Hukukçusu Şeyhülislâm Ebussuud Efendi ve Fetvâları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya 2007.
- Ebül’Ula Mardin, “Kadı”, İA, c.6, MEB, 1955, s.42-46.
- EKİNCİ, Ekrem Buğra; “Osmanlı Devleti’nde Mahkemeler ve Kadılık Müessesesi Literatürü”, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, c.3, Sayı 5. İstanbul 2005, s.417-439.
- ERAVCI, H. Mustafa, “Mevlânâ Valihî’nin Hayatı ve Onun Işığında bir XVI. Asır Osmanlı Vâizinin Kariyeri”, Tarih İncelemeleri Dergisi, c.XVIII, Sayı 2, İzmir Aralık 2013. s.25-36.
- ERDOĞDU, İbrahim; “17. yüzyılın İkinci Yarısında Taşrada Yargı Uygulamaları: Harput Örneğinde Hâkimüş Şer”, Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi, c.I, Sayı 2, Elazığ 2014. s.49-86.
- ERÜNSAL, İsmail, Nuruosmaniye Kütüphanesinde Bulunan Bazı Kazasker Rûznâmçeleri, İslam Medeniyeti Mecmuası, IV/3, İstanbul 1980.
- _____, “Nuruosmaniye Kütüphanesinde Bulunan Bazı Kazasker Rûznâmçeleri”, Tarih Enstitüsü Dergisi, İÜEF, X-XI, 1981, s.3-15.
- _____, “Sadreddinzâde Telhisî Mustafa Efendi ve Ceridesi Bir Osmanlı Kadısının Günlüğü”, Yedikata, Sayı 87, Kasım 2015, s.43-47.
- FAROQHİ, Suraiya, “Social Mobility Among the Ottoman ‘Ulemâ in the Late Sixteenth Century”, International Journal Of Middle East Studies, 4 (1973), s.204-218.
- FEHD, Tevfik, “İlm-i Ahkâm-ı Nücûm”, DİA. c.22, İstanbul 2000, s.124-126.
- FEYZİOĞLU, Hamiyet Sezer, KILIÇ Selda, “Tanzimat Arifesinden Kadılık-Naiplik Kurumu”, Tarih Araştırmaları Dergisi, c.24, Sayı, 38, Ankara 2005, s.31-53.
- GEDİKLİ, Fethi; “Osmanlı Devleti’nde Kazâ”, DİA, c.25, Ankara 2002, s.117-119.
- GEL, Mehmed, XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Toplumunun Dinî Meselelerine Muhalif Bir yaklaşım: Şeyhülislâm Çivizâde Muhyiddin Mehmed Efendi ve Fikirleri Üze-

- rine Bir İnceleme, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010.
- GELİŞLİ, Yücel, “Osmanlı İlköğretim Kurumlarından Sıbyan Mektepleri (Kuruluşu, Gelişimi ve Dönüşümü)”, *Türkler Ansiklopedisi*, c.15, s.35-43.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyip, “XVII. Asırda Osmanlı Devleti’nde İslahat İhtiyaç ve Temayülleri ve Katip Çelebi”, *Kâtip Çelebi Hayatı ve Eserleri Hakkında İncelemeler*, TTK, Ankara 1991, s.197-218.
- GÖKÇE, Turan, “Anadolu Vilâyeti’ne Dâir 919 (1513) Tarihli Bir Kadı Defteri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı 9, İzmir 1994, s.215-259.
- _____, “934 (1528) Tarihli Bir Deftere Göre Anadolu Vilayeti Kadılikları ve Kadıları”, 3 Mayıs 1944 50. Yıl Türkçülük Armağanı Akademik Kitabı, İzmir 1994, s.163-175.
- GÖKYAY, Orhan Şaik, *Kâtip Çelebi’den Seçmeler II*, MEB, İstanbul 1997.
- GÖKYAY, Orhan Şaik, ÖZEN, Şükrü, “Molla Lutfi” *DİA*, c.30, s.255-258.
- GÜL, Şirin, “Sahn-ı Seman Medreselerinden Günümüz Fıkıh Eğitimine Bir Köprü”, *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler*, c.2, Muş Alparslan Üniversitesi 2012, s.615-635.
- GÜNDOĞDU, İsmail, *The Ottoman Ulemâ Group and State of Practicing “Kaza” Authority During the 18th Century*, Basılmamış Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009.
- GÜVEN, İsmail, *Türkiye Selçuklularında Medreseler*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, c.31, Ankara 1998, s.125-146.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *XVI-XVII. yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, TTK, Ankara 2014.
- HIZLI, Mefahil, “Kuruluşundan Osmanlı’ya Kadar Medreseler”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.2, Sayı 2, Bursa 1987, s.273-281.
- _____, “Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.17, sayı 1, Bursa 2008, s.25-46.
- _____, “Osmanlılarda İlköğretimin Tarihi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c.6 sayı 12, İstanbul 2008.
- _____, *Mahkeme Sicillerine Göre Osmanlı Klasik Dönemi Bursa Medreselerinde Eğitim-Öğretim*, Emin Yayınları, Bursa 2012.
- IMBER, Colin, *Şeriatın Kanuna Ebussuud ve Osmanlı’da İslami Hukuk*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2004.
- _____, *Ufukların Sultanları Osmanlılar İktidarın Yapısı*, Elips Kitap, Ankara 2016.
- İPŞİRLİ, Mehmed, “Osmani İlimiye Mesleği Hakkında Gözlemler (XVI- XVII. Asırlar)”, *Osmanlı Araştırmaları VII-VIII*, İstanbul 1988, s.273-285.
- _____, “Buk’a”, *DİA*, c.6, İstanbul 1992, s.386-387.
- _____, “Bilâd-ı Selâse”, *DİA*, c.6, İstanbul 1992, s.151-152.
- _____, “Dürrizâde Mustafa Efendi”, *DİA*, c.10, İstanbul 1994, s.38.
- _____, “Osmanlı Devleti’nde Kazaskerlik (XVII. yüzyıl Sonuna Kadar)”, *TTK Belleten*, c.LXI, Sayı.232, Ankara 1998, s.597-699.
- _____, “İlimiye” *DİA*, c.22, İstanbul 2000, s.141-145.
- _____, “Kazasker”, *DİA*, c.25, Ankara 2002, s.140-143.
- _____, “Mülâzemet”, *DİA*, c.31, İstanbul 2006, s.537-539.
- _____, “Sun ‘ullah Efendi” *DİA*, c.37, İstanbul 2009, s.530-532.
- _____, “Şeyhülislâm”, *DİA*, c.32, İstanbul 2010, s.191-197.
- _____, “Osmanlı Ulemâsi”, *Osmanlı*, c.8, Yeni Türkiye Yay., Ed. Güler Eren, Ankara 2014, s.71-79.

- HUART, Cl., "Kazasker", İA, c.6, Eskişehir 1997, MEB, s.522-523.
- İNALCIK, Halil, "Mahkeme", İA, c.7, Eskişehir 1997, M.E.B., s.149-151.
- _____, Osmanlı'da Devlet Hukuk Adâleti, Eren Yayıncılık, 2005 İstanbul.
- _____, "Kazasker Rûznâmçe Defterine Göre Kadılık", Çev. Bülent Arı, Adalet Kitabı, Kadim Yay., Ankara 2012, s.121-143.
- _____, Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600), çev. Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2013.
- _____, Devlet-i 'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2014.
- İZGİ, Cevat, "Osmanlı Medreselerinde Aritmetik ve Cebir Eğitimi ve Okutulan Kitaplar", Osmanlı Bilimi Araştırmaları, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1995, s.129-158.
- _____, Osmanlı Medreselerinde İlim, c.1-2, İz Yayıncılık, İstanbul 1997.
- KAHYA, Esin, Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemindeki Bilimsel Çalışmaların Kısa Bir Değerlendirmesi, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, c.2 Sayı 4, 2004, s.73-80.
- KARADAŞ, Çağfer, "Nizâmiye Medreseleri ve Gazzâli", Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler, c.1, Muş Alparslan Üniversitesi 2012, s.545-555.
- KARADEMİR, Zafer, Avrupalıların Gözlemlerinde Osmanlı Eğitimi ve Bilimi (16-18. yüzyıllar), Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi, Sayı 34, İstanbul 2013, s.83-114.
- KARAHASANOĞLU, Selim, Kadı ve Günlüğü Sadreddinzâde Telhisi Mustafa Efendi Günlüğü (1711-1735) Üstüne Bir inceleme, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2013,
- KATGI, İsmail; Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katl (Hukuki Maiyeti, Sebepleri, Usulü, İnfazı ve Sonuçları) Uluslararası sosyal Araştırmalar Dergisi, c.6, Sayı 24, 2013 İstanbul, s.180-211.
- KAYDU, Ekrem, "Osmanlı Devleti'nde Şeyhülislâmlık Müessesesinin Ortaya Çıkışı", Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi, S.2, Sevinç Matbaası, Ankara 1977, s.201-210.
- KAZICI, Ziya; Osmanlı'da Eğitim Öğretim, Bilge Yayıncılık, İstanbul 2004.
- KAZICI, Ziya, "Osmanlılarda Şeyhülislâmlık Müessesesi", Diyanet Dergisi, c.18, Ankara 1979, s.5.
- KELEŞ, Bahattin, "Selçuklu Medreseleri ile Memluklu Medreselerine Genel Bir Bakış", Türk Dünyası Araştırmaları, 2011. S.195-207.
- KILIÇ, Rüya, Osmanlı'da Seyyidler ve Şerifler, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005.
- KOCA, Ferhat, "Fetvahâne", DİA, c.12, İstanbul 1995, s.496-500.
- KRAMERS, J. H., "Şeyhül-ül-islam", MEB, Eskişehir 1997, s.485-491.
- KURU, Levent, Kazasker Rûznâmçelerine Göre 18. yüzyılın İlk Yarısında Rumeli'de Kadılık Müessesesi, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2016.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat, XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri, TTK, Ankara 2000.
- MUMCU, Ahmed, Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katl, Phoenix Yayınları, Ankara 2007.
- OCAK, Ahmed; "Nizâmiye Medreseleri'nin Mezhep İhtilaflarına Yaklaşımı", Türk İslam Tarihinde Yükseköğretim (Selçuklu-Osmanlı Sınırlarında Gelenek ve Değişim, Ed. Mustafa Gençer, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yay., Bolu 2015, s.23-31.
- OCAK, Ahmed Yaşar, Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler 15 ve 17. Yüzyıllar, Türk Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2014.

- OGE, Ali, Şeyh'ül-islam İbn-i Kemal'in Sünnilik Anlayışı, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya 2010.
- OKUMUŞ, Osman; "Osmanlı Tarihinde Katledilen Şeyhülislâmlar", Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, c.5, No:1, 2013, s.387-396.
- ORAL, Ertuğrul, 1177 (1763-1764) tarihli 115 Numaralı Rumel Kadıasker Rûznâmçesi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Enstitüsü, İstanbul 1993.
- ORTAYLI, İlber; "Osmanlı Kadısı Tarihi Temeli ve Yargı Görevi", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, c.30, Sayı 1, Ankara 1975, s.117-128.
- _____; Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti'nde Kadı, Turhan Kitabevi, Ankara 1994.
- _____, "Osmanlı Devleti'nde Kadı", DİA, c.24, İstanbul 2001, s.69-73.
- ÖKTEM, Ülker, "Osmanlı Medreselerinde Felsefe", Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 2004 Ankara, s.271-288.
- ÖRENÇ, Ali Fuat, "Mutasarrıf", C.31. DİA. İstanbul 2006. s.377-379.
- ÖZ, Mehmed, Kanun-ı Kadimin Peşinde Osmanlı'da Çözülme ve Gelenekçi yorumları, Dergâh Yayınları, İstanbul 2013.
- ÖZCAN, Abdulkadir, "Köprülüzâde Fazıl Ahmed Paşa", DİA, c.26, Ankara 2002, s.260-263.
- ÖZEL, Oktay, Türkiye 1943 Goşa'nın Gözleri, İletişim Yayınları, İstanbul 2013
- PAKALIN, M. Zeki, Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c.2. MEB, İstanbul 1983.
- Sâmi es-Sakkâr, "Muîd", DİA, c. 31, İstanbul 2006, s.86-87.
- SAMÎ, Şemsettin, Kâmûs-ı Türkî, Akdam Matbaası, Bâb-ı Âli 1317(H).
- SARI, Nil; "Hekimbaşı" (Osmanlı Dönemi), DİA, c.17, İstanbul 1998, c.161-164.
- SARICIK, Murad, Osmanlı İmparatorluğu'nda Nâkibü'l-Eşrâflık Müessesesi, TTK, Ankara 2003.
- SARIÇAM İbrahim, "Türk-islam Tarihinde Yükseköğretimin Arka Planı" Türk İslam Tarihinde Yükseköğretim (Selçuklu-Osmanlı Sınırlarında Gelenek ve Değişim. Ed. Mustafa Gençer. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yay. Bolu 2015, s.11-22.
- SARIKAYA, Yaşar, Medreseler ve Modernleşme, İz yayıncılık, İstanbul 1997.
- SIRIM, Veli, "Selçuklular ve Osmanlı Döneminde Medreselerin Mali Kaynakları", Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler, c.1, Muş Alparslan Üniversitesi 2012, s.557-571.
- ŞENTOP, Mustafa, Osmanlı Yargı Sistemi ve Kazaskerlik Kurumu, Klasik Yayınları, İstanbul 2005.
- ŞANAL, Mustafa, Osmanlı Devleti'nde Medreselerde Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 14, 2003/1 Kayseri, s.149-168.
- TAŞDEMİRCİ, Ersoy, "Medreselerin Doğu Kaynakları ve İlk Zamanları", Erciyes Üniversitesi Sos. Bil. Dergisi, Sayı 2, Kayseri 1989, s.269-278.
- TAYŞI, Mehmed Serhan, "Seyyid Feyzullah Efendi, DİA, c.12, İstanbul 1995, s.527-528.
- TEKELİ, İlhan; İLKİN, Selim; Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü, TTK, Ankara 1999.
- TURAN, Şerafettin, "Hoca Sâdettin Efendi", DİA, c.18, İstanbul 1998, s.196-198.
- _____, "Kemalpaşazâde", DİA, c. 25, Ankara 2002, s. 238-240.
- UĞUR, Ali, The Ottoman 'Ulemâ in the Mid-17th Century, An Analysis of the Vakâ'i'ül-Fuzalâ of Mehmed Şeyhi Ef., Klaus Schwarz Verlag, Berlin, 1986.

- UĞUR, Ahmed, "Asafname-i Vezir Lütü Paşa", Ankara Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü, Ankara 1980, s.243-258.
- UNAN, Fahri, Klâsik Dönem Osmanlı Medreselerinde Eğitim Üzerine Yapılmış Çalışmalara Dâir Bir Bibliyografya Denemesi, Divan İlmi Araştırmalar, sayı 18, İstanbul 2005/1, s.79-114.
- _____, "Medrese-Yönetim İlişkileri ve Osmanlı Medreselerinin İlmî Performansı Meslesi" VII. Osmanlı Sempozyumu (Söğüt, 1992), Ankara 1993, s.13-23.
- _____; "Osmanlılarda Medrese Eğitimi", Osmanlı, c.V, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, s.140-160.
- _____; Bir Âlimin Hayat Hikâyesi ve Klâsik Osmanlı Eğitim Sistemi Üzerine, Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi, sayı 8, Ankara 1997, s.365-391.
- _____; Osmanlı İlmiye Tarikinde "Pâye"li Tâyinler Yâhut Devlette Kazanç Kapısı Belleten c.LXII, sayı. 233 s.41-64, Ankara 1998.
- _____; Kuruluşundan Günümüze Fâtih Külliyesi, TTK, Ankara 2003.
- _____; Bir XIV Yüzyıl Yazarının Kaleminden Çağının "İlim" "Âlim" Anlayış, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Bişkek, s.361-381.
- _____; Medreseler ve Osmanlı Merkezi Yönetimi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 9, Bişkek 2004, s.1-7.
- _____; "Mevleviyet", DİA, , c.29, Ankara 2004, s.467-468.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı, TTK, Ankara 1998, s.347.
- _____; Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı, TTK, Ankara 2014.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya, "Kâtip Çelebi ve Fikir Hayatımız", Kâtip Çelebi Hayatı ve Eserleri Hakkında İncelemeler, TTK, Ankara 1991, s.177-193.
- ÜNAL, Taşkın, "Klasik Dönem Osmanlı Eğitim Kurumları", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Volume 1/3 2008. s.343-366.
- ÜZÜM, İlyas, "Molla Kâbız" DİA, c.30, s.254-255.
- MAZAHERİ, Aly, "Müslüman Ortaçağ'da Eğitim ve Öğretim", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, çev. Bahriye Üçok. c.12, sayı 1, s.119-128.
- YAKUBOĞLU, Kenan; Osmanlı Medrese Eğitimi ve Felsefesi, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2006.
- YAMAN, Ayşe Peyman, Osmanlı Mektepleri'nin Ortaya Çıkışı ve Gelişmesi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010.
- YETİM, Hacer, 1217-1224 Tarihli Mülâzemet Defterleri ve Mülâzemet Sistemi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.
- YILDIRIM, Muhammed İbrahim, Heşt Behişt VII. Ketibe, Fatih Sultan Mehmed Devri (1451-1481), s.XXXVII, TTK, Ankara 2013.
- YILDIRIM, Sedat, Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Arapça Şeceresi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014 Erzurum.
- YILMAZ, ÇOŞKUN, "Siyasetnâmeler ve Osmanlılarda Sosyal Tabakalaşma", Osmanlı, c.IV, Ed. Kemal Çiçek, Ankara, 1999, s.69-81.
- _____, "Osmanlı Siyaset Düşüncesi Kaynakları İle İlgili Yeni Bir Kavramsallaştırma: İslahatnâmeler", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, c.1, S.2, 2003, s.299-338.
- YÜCEL, Yaşar, Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Kaynaklar, TTK, Ankara 1988.
- ZİLFİ, Madeline C., Dindarlık Siyaseti Osmanlı Uleması Klasik Dönem Sonrası 1600-1800, Çev. Mehmed Faruk Özçınar, Birleşik Yayınevi, Ankara 2008.